

**ALEVİLİKTE MODEL BİR ŞAHSİYET OLARAK MÜRŞİD-İ KÂMİL HÜSEYİN DOĞAN
DEDE'NİN FERT VE TOPLUM ANLAYIŞI**

Doç. Dr. Mehmet DÖNMEZ*

*“Kınamayın cahili, bilseydi daha iyisini yapardı.”
Hüseyin Doğan Dede*

ÖZ

Alevilik inancı bu topraklarda derin anlamları barındıran bir sevgi ve tevhit okulu olmuştur. Bu açıdan; Anadolu'nun hoşgörü ikliminde ve tasavvuf deryasında birçok şahsiyet yetişmiş ve bu toprakların maneviyatına hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu okulda yetişen, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluşuna tanıklık eden, yaşadığı dönemde sadece Alevi toplumunun gönüllerinde değil Sünni yurttaşların da gönüllerinde yer edinmiş olan mümtaz şahsiyetlerden birisi de Ağuışen Ocağı Evlatlarından (Evlâd-ı Resûl) Mürşid-i Kâmil Hüseyin Doğan Dede'dir. 1902 yılında Elâzığ'ın Şihis mezrasında yaşama merhaba diyen Hüseyin Doğan Dede, 3 Mayıs 1983'te Hak'a yürüyünceye kadar ki 81 yıllık ömründe, hem inancı hem de ülkesi için hizmetlerde bulunmuştur. Ömrünün büyük bölümünü geçirdiği Malatya'nın Yeşilyurt ilçesine bağlı Kırlangıç köyünde ki evi günümüzde de ziyaretçilerini ağırlamaktadır. Aleviliğin bütünleştirici ve sevgi dolu dokusuyla yetişen Hüseyin Doğan Dede, toplumsal ve bireysel meselelerde hep “hakem rolünü” üstlenmiştir. Bu sebeple de toplumsal bütünleşmeye ve özellikle de Alevi-Sünni ilişkilerinde ki “kırılmaların önüne geçilmesi” meselelerinde “model” olmuş bir şahsiyettir. Bu makalemizde; Hüseyin Doğan Dede'nin hayatını sizlere aktarmanın yanında, Doğan Dede'nin fert ve toplum anlayışından yola çıkarak onun “bütünleştirici kişiliğini” de anlatmayı amaç ediniyoruz. Bölgede hem Aleviler hem de Sünniler tarafından çok sevilen bir inanç ve kanaat önderi olduğunu gözlemleme imkânı bulabildik. Malatya ve çevresi başta olmak üzere Doğan Dede'nin hala toplum tarafından sevilen ve saygı gösterilen bir şahsiyet olması bütünleştirici vizyonunun devam ettiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Doğan Dede, Alevilik, Sünnilik, Sosyal Bütünleşme, Model Kişilik

**INDIVIDUAL AND SOCIETY PERCEPTION OF MURSHID-İ KAMİL HUSEYİN
DOĞAN DEDE AS A MODEL PERSON IN ALEVISM**

ABSTRACT

Alevism became a love and oneness school which includes deep meaning, in this land. From this point; many people have been trained in Anatolia's tolerant environment and mysticism and have served in the spirit of these lands. Murshid-i Kamil Hüseyin Doğan Dede who is the Son of Ağuışen Ocağı (Evlad-ı Resul) took education in this school, witnessed the dissolution of Ottoman Empire and establishment of Turkish Republic, enshrined in the hearts of not only people of Alevi Society, but also Sunni citizens. Hüseyin Doğan Dede was born in an arable field Şihis in Elazığ on 1902, served both for his belief and country, for 81 years of his life until his death. His house in Kırlangıç village in Yesilyurt district in Malatya, entertains the visitors nowadays. Hüseyin Doğan Dede, who grew up with the integrative and loving texture of Alevism, has always assumed the "Referee Role" in social and individual affairs. For this reason, his personality became a "model" in social integration and especially in the "avoiding offences" in Alevis-Sunni relations. In this article; Besides relaying of Hüseyin Doğan Dede's

* İnönü Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Sosyoloji Bölümü, mehmet.donmez@inonu.edu.tr , ORCID NO: 0000-0003-1365-8365

Life, we aim to explain his "integrative personality" by way of Dogan Dede's perception of individual and society. We had the opportunity to observe that it was a popular believer in the region by both Alevi and Sunni. Malatya and its environs, Doğan Dede vizyons being still a popular and respected figure shows that her unifying vision is continuing.

Keywords: Hüseyin Doğan Dede, Alevism, Sunnism, Social Integration, Model Personality

I. Giriş

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren başlayan şehirleşme olgusu, toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi, Alevilik üzerinde de köklü ve sancılı bir değişimin âdetâ tetikleyicisi olmuştur. Şehirleşmeyle birlikte kırsal bölgelerden şehirlere doğru göçün, en çok Alevileri etkilediği daha sonraki yıllarda ortaya çıkmıştır. Çünkü şehirlere gelen Alevi fertlerin, özellikle ilk kuşağın şehir hayatında Aleviliği, inanç ritüeli olarak yaşatmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Ancak daha sonraki yıllar ve şehir ortamında yetişen yeni kuşak, Aleviliğin birçok uygulamasını ve kurumlarını tartışmaya açmıştır. Böylece Alevilik, âdetâ kişiden kişiye ya da gruptan gruba bağlı olarak, farklı algılanmaya ve farklı yaşanmaya başlanmıştır diyebiliriz. Hâlbuki, kırsal bölgelerde tam bir cemaat hayatı yaşayan Alevi fertler üzerinde, dedelerin ve kurumların kontrolü söz konusu olmuştur. Böylece Alevilik yaşatılarak, gelecek nesillere aktarılabilmiş, birçok kurumda etkin olarak varlığını devam ettirebilmiştir. Ancak şehirleşmeyle birlikte, ferdin ön plana çıkması, cemaat hayatında “biz” duygusu yerine, şehir hayatında “ben” duygusunun etkin olması, şehirde yaşayan Alevileri de etkilemektedir. Şehirde yetişen bu yeni kuşağın, Aleviliği idrak etmesi yaşlı kuşağın idrak etmesinden farklı olmakta ve birçok hususta kuşak çatışması görülmektedir. Aleviliğin şehir hayatına uyum sağlama sürecinde, yeniden tanımlanmaya başlanması, aslında birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Ancak Aleviliğin “ne olduğu” hem Aleviler arasında hem de araştırmacılar arasında tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu tartışmaları, Aleviliğin bir inanç ritüeli, hayat felsefesi, Anadolu’daki medeniyetlerin bir mozaigi, hümanist bir anlayış, felsefî bir doktrin, eski Türk inançlarıyla yoğurulan İslami bir tasavvuf algılayışı olup olmadığı şeklinde sıralamak mümkündür. Bunlar hâlâ tartışma konusu olmaya devam etmekte ve Alevilik içinde bazı gruplar tarafından da savunulmaktadır. Alevilikle ilgili birçok kurumun ve uygulamanın da şehirleşme süreciyle birlikte nasıl bir rol ifa edeceklerini de zaman gösterecektir. Bunların başında dedelik kurumu ve cem ibadeti gelmektedir. Zaten günümüzde bu iki kurum başlı başına birer tartışma konusu olmaktadır. Özellikle Alevilik içinde oluşan kimi gruplar arasında da bu hususların tartışma konusu olduğunu söylemek mümkündür (Dönmez, 2016: 6).

II. Çalışmanın Metodolojisi

Türkiye genelinde Aleviliğin heterojen bir özellik göstermesi, bizleri Alevilik konusunda araştırma yapmaya sevk eden önemli etkenlerden birisi olmuştur. Türkiye’de yaşanan Aleviliğin, en önemli kilometre taşlarından birisi olduğunu düşündüğüm ve Malatya’da yaşamış olan Mürşid-i Kâmil Hüseyin Doğan Dede’nin “fikirlere, Alevilik algısı ve bu bağlamda fert ve toplum anlayışı” bu makalenin sınırları içerisinde incelenecektir. Bu inanç önderinin araştırma konusu olarak seçilmesi, sosyolojik açıdan da oldukça önemlidir. Çünkü coğrafi konumu ve ulaşım bakımından

doğu ile batı arasında köprü durumunda olan ve tarihin her döneminde de önemli bir iskân merkezi olmuş Malatya, Alevilik bakımından da önemli bir merkez konumundadır. Bilhassa Malatya'daki dedelerin gerek Türkiye'nin çeşitli illerinde taliplerinin olması, gerekse yurt dışında yaşanan Aleviliğe etkileri oldukça fazladır. Bu husus Malatya'daki Aleviliğin önemini ortaya koymaktadır.

Bizleri, Malatya'da Alevilik hususunda inanç önderi olarak kabul görmüş Hüseyin Doğan Dede ile ilgili sosyolojik bir araştırmaya sevk eden diğer bir etken ise, Malatya'da yaşanan/yaşatılan Aleviliğin dışında, Doğan Dede ailesinin ve Ağuışen Ocağının birçok ilde taliplerinin olması ve hem bu ailenin hem de bu ocağın Alevi kitlelerce geniş bir kabul görmesi gerçeği olmuştur. Sosyolojik çözümlenmeye dayanan çalışmamız, ampirik ve biyografik verilerin açıklanmasına dayanmaktadır. Bu bakımdan Malatya Aleviliğinde önemli bir şahsiyet olan Hüseyin Doğan Dede'nin fert ve toplum anlayışı ve Alevilik algısının toplumsal bütünleşme açısından nasıl bir yapı oluşturduğu ve bu yapının sosyolojik bakımdan incelenmesi, bu çalışma ile amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada amaçladığımız bilgiyi, üç ayrı amaca yönelik olarak tespit edebiliriz. Alevilikle ilgili Hüseyin Doğan Dede'nin bakış açısından yola çıkarak bir durum tespiti yani Doğan Dede'nin fert ve toplum anlayışını tanımlama temel amaç olarak benimsenmiştir. Elde ettiğimiz veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirme yoluna gidilmiştir. Böylece araştırma alanından elde edilen verileri daha yakından incelenme imkânı bulunmuş ve değerlendirilmiştir. Mülakatlar ve gözlemlerin neticelerini daha iyi yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir. Araştırmanın aşamalarının birbiriyle nasıl ilişkilendirildiğini göstermek amacıyla, varsayımlardan sonuçlara nasıl ulaşıldığı araştırmada açık bir biçimde sunulmuştur. Dolayısıyla araştırma alanından elde edilen bulgular sunulurken veya yorumlanırken, verilerden alıntılar yapılmıştır veya verilerin belirgin kısımlarına göndermelerde bulunulmuştur. Ayrıca, sözü edilen verilerin hangi koşullarda ve nerede toplandığına ilişkin açık ifadelerle de yer verilmiştir.

III. Alevilik Kavramının İzahı ve Teorik Çerçevesi

Alevilik kavramının kullanımını dikkate aldığımızda farklı anlamlar yüklendiğini tespit etmekteyiz. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- Halifelik meselesinde Hz. Osman'dan yana olanlara "Osmaniye" denildiği gibi, Hz. Ali tarafını tutanlara da "Alevi" denilmiştir. Bu manada Hz. Ali'nin Ordu komutanları olan Abbasoğlu Abdullah, Yasiroğlu Ammar gibi sahabeden olanlar da Alevidir. Bunlara, "Şia-i ula" ve "Ashabı Ali" denir.

2- Abbasoğulları zamanında, Abbas oğullarına "Abbasi", Talib oğullarına da "Talibi" denildiği gibi, Hz. Ali'nin neslinden gelenlere, kimi zaman da Hz. Ali oğullarının taraftarlarına "Alevi" denilmiştir.

3- Daha Hz. Ali'nin sağlığında Onu, en üstün sahabe ve halifeliğe en layık insan sayanlara, Hz. Ali'nin kumandanlarından Kufeli Malik-i Eşter ve Sa'saa gibi kimselere de Alevi denilmiştir. Bu zümreler sonraları birçok kola ayrılmıştır.

4- Şia-î Aleviye'ye gelince, bunlar, Hz. Ali'ye imamlığın Allah ve Peygamber tarafından verildiğine inanmış, bu yolda inaklar bulunduğunu söyleyerek, masumluk, teberri ve takıye esaslarını ortaya atmışlardır. Sonradan birçok kola ayrılan Şia mezhebinin esasları bu fikirlere dayanır. İçlerinde Oniki İmamı tanıyanlara "İsna – Aşeriye" (Oniki İmam Şiiliği) adı da verilmiştir.

5- Hz. Ali'ye karşı besledikleri aşırı sevgi ile kendilerini taşkınlıklara sevk eden ve sonraları sadece "Alevi" diye anılan zümrelerdir ki bunlar, Hz. Ali'nin hayatında kişiliğine efsanevi bir mahiyet kazandırmışlar ve Onu tanrılaştırmışlardır. Bu inanış, İbn-i Sebe'nin en yakın adamlarına yaptığı telkin ile başlamıştır. Hz. Ali'nin hayatında, O'na "Sen Tanrısın" dedikleri için cezalandırılanlar, bu telkine kapılmış olanlardır. Bunlara Galiye ve Müellihe de denirdi. Sonradan bunlara genel olarak, "Ali-Allahıye (Ali Allahilik)" denildiği gibi, İran'da Göranlar, Türkiye'de Kızılbaşlar ve kendi aralarında "Safiyan", "Safi" ve "Alevi" adı da verilmiştir (Yörükhan, 1998: 463-464).

Sözlük anlamı itibarıyla "Hz. Ali'ye bağlı olan kimse" olarak Kızılbaş anlamında da kullanılan "Alevilik" kavramı (Develioğlu, 1996: 28), sözlük anlamının dışında: Arapça'da "Ali'ye mensup", "Ali'ye ait" anlamlarına gelmektedir. İslâm tarihi ve tasavvuf edebiyatında ise "Hz. Ali'yi sevmek, onu saymak ve her hususta ona bağlı olmak" anlamlarında kullanılmıştır. Buna göre Hz. Ali'yi seven, onu sayan ve ona bağlı olan herkese "Alevi" denir (Fığlalı, 1990: 7; Eröz, 2014: 41). Alevilik bir başka ifadeyle "Hz. Ali'yi halife ve imam kabul eden, onun soyundan gelen ya da izinden giden tüm batını mezhep ve tarikatları kapsayan, kendilerine özgü kural ve törenleri bulunan dinsel-siyasal inanç sistemidir" (Korkmaz, 1994: 28).

"Hz. Ali'ye muhabbet eden, Ali taraftarları, Ali'ye mensup, Hz. Ali'yi Hz. Peygamberden sonra imamet ve fazilet bakımından önder ve üstün kabul edenlere 'Alevi', bu düşünceye de 'Alevilik' denir. Alevilik, Kızılbaşlık ve Bektaşılık (bir tarikat) kendi içinde bazı nüanslar olmasına rağmen Hz. Ali ve Evlad-ı Resul'e, yani On İki İmamlar diye adlandırılan Ehl-i Beyt'e bağlıdırlar. Kur'ân bildirisindeki haramı haram, helali helal kabul eden bu topluluk, altıncı imam, İmam Cafer-i Sâdık Hazretlerinin sistemleştirdiği iman esaslarına bağlı olduklarından, kendilerini ehl-i sünnet içerisinde kabul etmektedirler. Çünkü imamiyye Hz. Peygamberin ümmetine kutsal emanet olarak bıraktığı Kur'ân-ı Kerim'e ve Ehl-i Beyt'e inanır. Ayrıca İslamiyet'i son din ve onun peygamberini peygamberlerin en faziletlisi ve sonuncusu kabul eder" (Altınok, 2012: 8-9). "Anadolu Aleviliği, Ehl-i Beyt yoludur. Yol, Muhammed Ali'nindir. Yol, İslâm Peygamberi ve Şâh-ı Velayet'in yoludur. Yol, İslâm içinde, Hak'a giden yoldur. Yol, bugünkü şekil ve düşüncede, İslâm'ın yeniden bir yorumu ve çağa uyumudur" (Uluçay, 1993: 7).

IV. Alevilikte Ocağın Önemi ve Ağuçen Ocağı

Aleviliğin, kendi inanç hudutları içerisinde birçok manevi basamağı mevcuttur. Manevi sorumluluklar ve o sorumlukların hareket alanı da yine Aleviliğin kendi adâbı ve erkânlarınca belirlenmiştir. "Mürşit-Pir-Rehber" sıralaması ise genel kabul gören ve erkânların sorunsuzca yürütülmesi için gerekli olan manevi makamların en önemlilerindedir. Aleviliğin manevi örgütlenmesi biri birinden bağımsız ele alınamaz. Bu ilişkiler sarmalı, ister ocaklar düzeyinde olsun isterse de manevi önderlerin (pir ve mürşitlerin) taliplerle olan ilişkileri anlamında olsun, 'yol' hudutları içerisinde herkes biri

birine karşı sorumluluklar taşımakla mükelleftir. “**El ele, el Hak’a**” şeklinde ifade edilen bu yapı, ocakları ve ocakların sorumluluklarını da kendi içerisinde ifade etmektedir. Kimi ocağa “mürşitlik”, kimi ocağa ise “düşkünlük” alanlarında sorumluluk verilmesi, bu sorumlulukların taksim edilmesinin en iyi örneklerindendir.

Alevi/Kızılbaş ocak yapılanmasında kimi ocakların en üst düzeyde karar merci olduklarını ve yine o ocak temsilcilerinin Mürşid-i Kâmil olarak adlandırıldıklarını biliyoruz. Şüphesiz ki ocaklar ile ilgili bu alan tartışmalara açık bir alandır. Alevi/Kızılbaş ocak yapılanması içerisinde ve Aleviliğin Anadolu’da örgütlenmesi bakımından en önemli ocaklardan birisi de Ağuışen Ocağıdır. Bugüne kadar ocağın kuruluşu ve yayılışına dair birçok araştırma yapılmış ve bu araştırmalarda çeşitli araçlarla yazın dünyasına sunulmuştur.

Ağuışen Ocağının dört büyük kolundan (Ağuışen’in de evladı olan) birisi de “Mir Seyit” koludur. Dersim’den Elâziğ’in Şihis mezrasına oradan da Malatya’nın Kırlangıç köyüne devam eden iskân hareketi neticesinde, Ağuışen Ocağının Mir Seyit kolunun bugün en önemli inanç merkezlerinden birisi de Kırlangıç köyü ve Doğan Dede ailesi olmuştur. Yakın tarihte yitirdiğimiz ve Ağuışen Ocağının en büyük temsilcilerinden birisi olmasının yanında, yaşadığı dönemde ve ardından derin izler bırakmış olan **Mürşid-i Kâmil Hüseyin Doğan Dede (1902-1983)**, Aleviliğin toplumsal hafızasında bugün bile en önemli mihenk taşlarından birisidir.

Ağuışen Ocağının merkezi Hozat’ın (eski ismi ile) Bargini (yeni ismi Karabakır) köyündedir. Ocağın kurucusu olarak kabul edilen Seyit Hasan’ın mezarı da bu köyde bulunmaktadır. Ocağın kurucusu hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Ocağın binası taştan olup, iki bölüme ayrılır. Öndeki zahire (giriş) kısmı, ocağın kuruluş dönemlerinde gece konaklamaları ve yatılı misafirleri ağırlamak için ayrılan bölümdür. Mevcut bina ve avlusu 2014 yılında Tunceli İl Özel İdaresi tarafından bakıma alınmış ve restore edilmiştir. “Ziyaretgâh kısmında ise üç mezar bulunmaktadır. Mezarlardan ikisinde kitabeler olmasına rağmen okunacak durumda değildir. Ocağın, ismini Sultan Abdülmecid döneminde yaşanan bir olay üzerine aldığı rivayet edilmiştir. Rivayet şöyledir: ‘Ocağın pirllerinden Seyit Mahmut birkaç müridiyle İstanbul’da padişahın huzuruna çıkar. Kendisine sunulan bir kâse zehirli şerbeti içip parmaklarından sızdırarak keramet gösterir. Bunun üzerine Padişah Seyit Mahmut’u¹ hediyelerle ödüllendirir.’ Bu olaydan sonra Ağuışen ismiyle anılan Ocağın, Bektaşiliğe bağlandığı muhtemeldir. Zehir içme teklifinin talipleri tarafından da yapıldığı rivayet edilmektedir. Bu olay 1839-1861 yılları arasında yaşanmıştır. Ağuışen Ocağı, çocuğu olmayan aileler tarafından ziyaret edilir; türbenin ön kısmındaki bölümde bir veya üç gün yatılarak ziyaret tamamlanır. Ziyaretler daha çok Cuma gecesinde (Perşembe akşamları) ve sonbaharda yapılır. Ziyarete gelenler mutlaka kurban keserler. Ocağın talipleri; Tunceli, Malatya, Sivas, Elbistan, Haymana, Divriği, Hafik, Doğanşehir ve Akçadağ’da bulunmaktadır” (Birdoğan, 1995: 264; Tuğrul, 2006: 37-38).

“Kendilerini Ağuışenli olarak nitelendiren dede ocakları Mir Seyit, Köse Seyit, Seyit Mençek, Koca Seyit olmak üzere dört koldur. Bugün Ağuışen Ocağının iki önemli merkezi vardır. Bunların ilki Tunceli’nin Hozat ilçesine bağlı Karabakır (Bargini)

köyüdür. Bu köyün bir diğer ismi de Söğütlütepe'dir. Burada Ağuıçen, Kara Donlu Can Baba ve Seyit Mençek olarak da adlandırılan evliyanın türbesi ve bu soydan gelen dede soylu aileler bulunmaktadır. Ağuıçen Ocağının bir diğer merkezi ise Elazığ'ın Sün köyüdür. Burada Seyit Mençek'in kardeşi Koca Seyit'in türbesi ve bu soydan dede soylu aileler bulunmaktadır. Bu iki köy de Ağuıçen Ocağının en önemli merkezleridir. Malatya'dan iki dönem milletvekili seçilen ve Kırlangıç Köyü'nden Hüseyin Doğan Dede'nin de Ağuıçen Ocağının Mir Seyit kolundan olduğu ifade edilmektedir" (Yaman, 2006: 95). "Ağuıçen Ocağı'ndan dedeler ağırlıkla Elazığ, Tunceli ve Erzincan'da bulunurlar. Adıyaman'a bağlı Pınarbaşı (Bulam) ve Börgenek köylerinde de Ağuıçen Ocağı dedeleri bulunmaktadır" (Yaman, 2006: 96; Rençber, 2014: 7-18; Birdoğan, 1995: 183-265).

V. Hüseyin Doğan Dede'nin Hayatı

Hüseyin Doğan Dede, 1902 yılında Elazığ ilinin merkez köylerinden Çatalharman (Hozik) köyüne bağlı Şihis mezrasında doğmuştur. Babası Ağuıçen Ocağından Seyit Doğan Dede'dir. Annesi Şeyh Hasan köyünden (Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı) Şeyh Ahmet Ocağı Dedelerinden Seyit İbrahim Efendi'nin kızı Seyide Satı (Ana) Hatun'dur. Küçük yaşta yetim kalan Ebû'l Vefa'nın yadigârı Hüseyin Doğan Dede, altı aylık bir zaman aralığında hem annesini hem babasını hem de büyükbabası Hasan Dede'yi kaybetmiş ve Adıyaman'ın Çelikhhan ilçesi Pınarbaşı (Bulam) beldesindeki akrabalarının bakımına alınmıştır. Doğan Dede'nin, Bulam'da kaldığı yaklaşık iki yıllık zaman zarfında da çobanlık yaptığı ve kuzu güttüğü belirtilmektedir. Daha sonra ise Hüseyin Doğan Dede'yi talipleri olan Balıyan Aşireti, iki kız kardeşiyle birlikte Malatya'nın Kırlangıç köyüne² getirmiş ve aile büyüklerinden kalan buradaki mülküne yerleştirmiş ve Erzincanlı Kemal (Aydın) Dede'nin bakımına bırakmışlardır.

Ancak 8 yaşında hem öksüz hem de yetim kalan Doğan Dede'nin çocukluğu da savaşların gölgesinde geçmiştir. Dede, içinde bulunduğu bu durumu oğlu Eşref Doğan'a şu şekilde aktarmıştır: "8 yaşında yetim kaldım, Malatya'ya geldikten sonra bana özel öğretmen tuttular, 6 ders aldıktan sonra Balkan Savaşı, ardından I. Dünya Savaşı, onun arkasından da İstiklal Savaşı başladı. Ben ne öğrendiysem, halktan ve diğer büyük dedelerden öğrendim"³ demiştir. Dede, İbrahim Ethem'in şiirlerini Farsça okuyabilecek kadar Divân Edebiyatına hâkimdir. İslam tarihi ve hukukundaengin görüşleriyle herkesi etkileyebilmiştir.

Hüseyin Doğan Dede, 1915'te Arguvan – Mineyik'te toplanmış ve 40'ın üzerinde Seyit Ocağının katılmış olduğu Dedeler Kurultayında, henüz 13 yaşında olmasına rağmen Mürşid-i Kâmil seçilmiş ve eğitilmesi için özel hocalar tutulmuştur. Şûrayı Devlet Reislîğinden yani bugün ki adıyla Danıştay'dan emekli Cafer Bey ile Molla Hüseyin Efendi bu özel eğitimi üstlenmişlerdir. Hüseyin Doğan Dede, Alevi-Bektaşî tasavvufunda yetkin birçok dededen de dönüşümlü olarak dersler almış ve Arapça - Farsça dillerini, okur-yazar olmak üzere çok iyi öğrenmiştir. Küçük yaşta olmasına rağmen Kurtuluş Savaşında aktif görev almış ve kendine bağlı tüm Alevi (Seyit) Ocaklarını harekete geçirmiştir.⁴

Doğan Dede evlenme yaşına gelince Kalender Dede Ocağından (Akçadağ / Dedeköy'den) Hasan Efendi'nin kızı Tamey (Kadime) Ana ile 1923 yılında evlendirilir. 1932'de ise ikinci eş olarak; Tunceli Mazgirt-Muhundu (Darikent)'den Şâh Baba

Mansur Ocağından Seyit Süleyman'ın kızı Elif Ana ile evlenir. Elif Ana ise çok erken bir yaşta 18 Ocak 1947'de Hak'a yürür. Hüseyin Doğan Dede'nin iki eşinden toplam 14 evladı olur. Bunlardan 9'u erkek 5'ide kızdır. Doğan Dede'nin ilk eşi Kadime (Tamey) Doğan'dan (ö. 1993); Doğan (ö.2005), Satı, Hayri (ö.1967), Kazım (ö. 2006), Mazlum, Dılfiroz, Enver olmak üzere yedi çocuğu; ikinci eşi Elif Doğan'dan ise Sakine, Tacettin (ö. 2018), İzzettin, Kadime (ö.2018), Abidin, Eşref ve Elif olmak üzere toplam 14 evladı olmuştur.

Dede, "1946 yılında gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde bağımsız aday olmuş ancak seçilecek kadar oy almasına karşın, seçim sisteminin o günkü şartlarından dolayı milletvekilliğini kazanamamıştır. 14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilen genel seçimlerde CHP'den Malatya Milletvekili olarak meclise girmiş ve 9. dönemdeki mecliste Malatya'yı temsil etmiştir. Dede, 1954 – 1965 yılları arasında aktif siyasetten uzak kalmayı tercih etmiştir. 10 Ekim 1965 seçimlerine girildiği dönemde Hüseyin Doğan Dede halktan gelen yoğun istek üzerine tekrar Milletvekili adayı olmuş ve seçildiği 1965 - 1969 yılları arasında bu kez de Adalet Partisi'nde (AP/XIII. dönem) milletvekilliği görevini yürütmüştür. 1970'ten sonraki dönemlerde siyaseti tamamen bırakmış ve dönemin olumsuz şartlarından dolayı 1975 yılından sonra yaşadığı şehir olan Malatya'dan İstanbul'a göç etmiştir. İstanbul'a gitmiş olmasına rağmen, vefat ettiği 3 Mayıs 1983 tarihine kadar Malatya'yı sık sık ziyaret etmiş ve talipleriyle olan bağı koparmamayı başarabilmiştir. 3 Mayıs 1983'te Hak'a yürüyen Hüseyin Doğan Dede'nin naşının Karacaahmet Mezarlığına defnedilmesine karşı çıkan başta Balıyan köyleri olmak üzere Malatya'da ki talipleri, naşı alarak Kırlangıç köyüne getirmiş ve 6 Mayıs 1983 tarihinde buraya defnetmişlerdir" (Şahhüseyinoğlu, 1996: 145-151; Şahhüseyinoğlu, 2003: 199-200).

VI. Hüseyin Doğan Dede'nin Fert ve Toplum Anlayışı

Hüseyin Doğan Dede, hayatı boyunca sevgi dolu ve hoşgörülü kişiliğiyle her inanç kesiminden insana kucak açabilmiştir. Onun "bütünleştirici kişiliği" hem Alevi hem de Sünni toplum tarafından karşılık bulmuştur. Bugün, Hüseyin Doğan Dede'nin özellikle de Malatya özelinden bakıldığında hem Alevi hem de Sünni toplumunun "ortak değeri" olarak kabul edilmesinin temel nedeni de budur. 1934 Kilise (Onatlı) köyü doğumlu ve Cumhuriyet Örnek köyünde ikamet eden İbrahim Özdemir de Doğan Dede'nin kişiliği ve hayatıyla ilgili olarak gerçekleştirdiğimiz mülakat neticesinde hatıralarını bizlere şu şekilde ifade etmiştir:

"Doğan Dede; iyi bir hitabeti olan, büyüklerle büyük küçüklerle küçük olabilen, kimseyi hakir görüp de maddi bir ayrıma tabi tutmayan, misafir olduğu hanede helalinden ne gelirse kabul buyurup ve ev sahiplerini asla incitmeyen-yormayan birisiydi. Toplumsal sorunlar da hep yön gösteren veya karar veren olurdu. Ama bir hukuk devletinde de yaşadığımızı unutmazdı. Toplum menfaatlerine aykırı davrananları uyarır ve kendilerini toparlamalarını sağlardı. Bu yaparken de kimsenin ayıbını uluorta yüzüne vurmazdı, usulünce uyarır ya da eğitir, doğru yolu gösterirdi ve bundan kimsenin de haberi olmazdı. Alevi veya Sünni tefriki yapmaz herkesi 'bir' görürdü. Örneğin Kilise köyü ile Cafana (Görgü) köyü arasında ki bir yayla anlaşmazlığında

tarafına yön vermiş ve sorunun giderilmesinde rol almıştı, buna biz zati şahitlik yaptım. Malatya'nın tüm köy ve kazalarında çok sevilen bir kişilikti. Ama ne gariptir ki Doğan Dede kime iyilik yaptıysa, karşılığında hep olumsuzluklar almıştır. Bir gün beraber oturduğumuz bir vakitte sohbe ben de dâhil oldum ve Dede'ye; 'Dede'm kime iyilik yaptıysan onlar seni sevmiyorlar' dedim. Dede tebessüm etti ve 'doğrudur, çünkü ceddin Hz. Ali'ye dediler ki 'Falan adam senin aleyhin de konuşuyor', o mübarek de dedi ki 'Ben o adama iyilik yapmadım ki acaba niye böyle konuşmuş?' Bu sözlerinden çok etkilendim... Doğan Dede ile ilgili askerdeyken yaşadığım bir anımı da sizinle paylaşmak istiyorum. Siirt'te askerdim, Kurtalan'a göreve gidiyorduk, sene 1957... O gece bir mana (rüya) gördüm. Bizim Korucuk köyünün orada (Hasan-ı Basri Ziyaretinin orası) Fırat suyunu ilk kez görmüştüm. Mana (rüya) da bir ata binmişim, at çıplak. Kendi kendime diyorum ki bu ata binsem bu at beni Fırat'ın karşısına geçirir. Atı Fırat'ın içerisine sürdüm. At, suda bir batıp bir çıkmaya başladı. Korkmaya başladım ve dedim ki 'Eyvah bu at beni boğdurur, karşıya varamam.' Niyâz da bulundum, bir baktım ki Hüseyin Doğan Dede karşıdan elini uzattı ve beni kıyıya çekti. 'Korkma, korma!' dedi. Ben de elini öptüm ve o anda da uyandım. Bu mana (rüya) neydi diye düşünmeye başlamıştım... Siirt'ten Kurtalan'a göreve gideceğim, saat bir oldu. Oradan da trenle Diyarbakır'a devam edeceğiz. Askeri cemseye bindim, Siirt ile Kurtalan arası da 30 km'lik yol. Yolun dönemeçli yerinde şoför bükümü alamadı ve araba şarampole devrildi ve camları falan hep kırıldı. Hâlâ alımda ki kesik izleri de bellidir. Tabi bizi hemen askeri hastaneye falan sevk ettiler, tedavimizi yaptılar. Anladım ki o arabanın devrilmesi, atın suda debelenmesi, o kazadan da kurtulmam Doğan Dede'nin bana uzattığı el'dir. Bu kimseye söylenecek bir şey de değildi benim kendi rüyamdı..."

"Dede'nin bir düşünün de ya da cenazesinde misafirlerinin yarısı Alevi vatandaşlardan oluşuyorsa diğer yarısı da hep Sünni vatandaşlar olurdu, dedim ya Dede, herkesin Dede'siydi. Örneğin (Akçadağ) Örükçürlü Şeyh Ali Efendi (Kadiri Şeyhi) ile çok güzel bir dostlukları vardı, ben defalarca bu dostluklarına tanıklık ettim" (K.K. 1).

Doğan Dede'nin bütünleştirici yapısı ve kişiliğiyle ilgili olarak Eşref Doğan Dede de şu tespitlerde bulunmaktadır: "Aile geleneğimizin sahip olması gereken birçok niteliğe Doğan Dede sahiptir. İnsanları ve tabiatı severdi. İnsanlar arasında kesinlikle tercih yapmazdı. Ben bunu sık sık söylerim. Çünkü bu soruyla çok sık muhatap oluyorum. İşte 'Hüseyin Doğan Dede'yi bize tanıtır mısınız diye?' Bu soru, Cem TV'de ki programlarda da defaten bana sorulan sorulardan birisidir. Hüseyin Doğan Dede'nin bize nasihatı galiba bu tür sorulara verilebilecek en güzel cevaptır:

'Evimize misafirler gelir... Ayağı çarıklı, şalvarı yamalı birileri geldiği gibi fötrlü, kravatlı birileri de gelebilir. Olmaya ki ikisini de farklı tutasınız ve ayırım yapasınız! 'Hepsine de aynı muameleyi yapacaksınız' derdi. Çünkü o ayağı çarıklı ve şalvarı yamalı kişinin elbiselerinin altında nasıl bir insan olduğunu siz bilmezsiniz! Bunu ancak Allah bilebilir...' diye buyururdu. İnsanlar arasında ayırımı kaldıran ve insanlara eşit davranmayı emreden bundan daha güzel bir nasihat olamaz bence" (K.K. 2).

Hüseyin Doğan Dede'nin bütünleştirici yapısı ve kişiliğiyle ilgili Prof. Dr. İzzettin Doğan da şu ifadeleri kullanmaktadır: "Ben babama hiç bir zaman baba gözüyle bakmadım. Hep dede olarak gördüm. Zaten ben Galatasaray Lisesinde yatılı okuduğum için sadece yazın görüşebiliyorduk. Doğan Dede; kâmil, hoşgörülü, bilime

fevkalade değer veren, bütün çocuklarının okumaları için elinden geleni yapan, ışığa ve bilime aç bir insandı. Kendi çevresine sürekli sükûnet, sabır ve sevgi telkin ederdi. Bütün ilişkilerinde de hâkim unsur, sevgi idi. Aleviler kadar Sünnilerin de Doğan Dede'yi sevmelerinin altında bu yatardı" (Şener, 1996: 184).

Prof. Dr. İzzetin Doğan, Doğan Dede'nin bütünleştirici yapısı ve kişiliğiyle ilgili olarak bizlere verdiği mülakatlarda da açıklamalarına şöyle devam etmiştir:

"Doğan Dede'ye ben genelde babam olarak bakmadım. Çok öğretici birisiydi, davranışlarından çok şey öğrenebilirdiniz. Bir otoritenin sevgiye dayalı olarak nasıl tesis edildiğinin örneğini onda görebilirdiniz. Hiç kimseyi kırmayan, incitmeyen, herkesin kendisine çok büyük saygı duyduğu bir insandı. Karakterinin güzelliği yanında fizikken de güzel bir insandı. Herkesin hakikaten, görmek için çaba sarf ettiği bir insandı. Bu doğuştan gelen bir şey. Tanrı'dan gelen bir şey. Bazı insanlar doğarken güzel doğuyor. Ama fiziğini hep insanlara verdi. İstismarlarla insanlardan hiç bir şey almadı. Sadece derinlemesine düşünmesini bilen bir insandı. İnsanlar arasında Kur'an'ın emrettiği gibi (Kur'an elinden düşmezdi) yaşayan birisiydi. İnanan birisiydi. O yüzden babamı hiç bir şey sarsamazdı. Yani bu inanç içinde olduğu zaman insanın, en büyük tehlikelere (en büyük tehlike ne olabilir, insanı bu dünyadan geçertecek olan şeydir yani ölüm korkusudur) bile gülümseyerek bakan bir manevi güce sahipti. Çünkü ölüme inanmazdı. Tanrı'yla insanın bütünleştiğine inanırdı. İnsanın Tanrı'nın zerresinden (tecellisinden) oluştuğuna inanırdı. Böyle olunca da sizi kimse korkutamaz, örneğin siyasetin getirdiği kısıtlamalar veya cezalar korkutamaz, olanları da (olumsuzlukları da) gülümseyerek karşılayabiliyorsunuz. Niyet önemli. İyi bir düşünce olduktan sonra, o niyet çok tatsız, çok yanlış kalıplar içinde ifade edilmiş olsa bile, yine hoşgörülle karşılayan birisiydi. Müthiş sevgi dolu bir insandı. Zannediyorum, halkla ilişkilerinde halkın kendisini özel bir yere koymasının nedeni, o bütün erişilmez görünen kimliğinin yanında kendisinin her zaman halkın içinde olduğu gerçeğidir. Bütün yaşamını sevgi ve insana saygı üzerine kurunca karşısındaki insanın kendi âleminde bunu görmesi kaçınılmaz olur. Babamı, Aleviler kadar Sünniler ve Malatya'daki başta Ermeni yurttaşlar olmak üzere her kesimden insanlar severdi. Malatya'da bizim ev şehrin kenarında, çarşıya uzak bir yerdeydi (o tarihlerde Valikonağı merkeze uzaktı). Çarşının 3-5 km'lik bir uzunluğu vardı. Babam gittiği zaman 'Doğan Dede geliyor' deniliyordu. Millet kapının önüne çıkardı. Doğan Dede bizi selamlasın veya buyursun bir çayımızı, kahvemizi içsin diye. Her birinin teker teker ellerini sıkır, sevgisini gösterirdi. Örneğin İstanbul Üniversitesinin eski rektörü Prof. Dr. Mesut Parlak'ın babası merhum Ahmet Parlak amca esnaftı ve babamın en çok ziyaret ettiği insanların başında o gelirdi. Genellikle insanlar yaşlanınca kenara itilirler ya o yüzden babam çok daha yaşlı insanlarla ilgilenir ve onlara büyük hürmet gösterirdi. Bir de gençlere çok ilgi gösterirdi. Gider onların kahvesini içerdi. Davranışlarıyla, nasihatlarıyla belki de onların olgunlaşmasını istiyordu. Doğan Dede herkesin dedesiydi. Bizim sadece fizyolojik manada babamızdı ama aslında Alevi'siyle Sünni'siyle herkesin babasıydı. Hayatında bir tek gün, bir tek kez aklından din ayırımının geçtiğini, ifade ettiğini ben duymadım. Kendisiyle beraber olduğumuz dönemde buna şahitlik etmişimdir. Her kesimden halka karşı müthiş bir sevgisi vardı. Kimin ne sorunu olursa olsun Doğan Dede'ye gidebilirdi.

Dönemin Malatya'sında 600 haneye yakın Ermeni kesim vardı. Onlarda Doğan Dede'yi kendi büyükleri olarak görürlerdi. Sünni kesim, kendilerini Kürt olarak kabul eden aşiretler vardı, mesela Direjan'ın yarısı Alevi yarısı Sünni'ydi. Bunlar Doğan Dede'ye hediyeler getirirlerdi. Şatıroğlu Ali Rıza ve Şatıroğlu Hasan Ağalar onu alıp götürürlerdi, mutlaka gidip bir gece orada kalmasını sağlardı. Doğan Dede, halkın dedesiydi. Hiçbir ayırım yapmadı, Alevi'si, Sünni'si, Şafi'si, Ermeni'si, Hanbeli'si herkesin dedesiydi. Doğan Dede, ete kemiğe bürünen herkesin dedesiydi. Zannediyorum herkesi sevmesinin temelinde de bu fikir var. Çünkü Hz. Ali'nin vasiyeti var. Onun Kur'an'ı yorumlamasının farkı var. Bizim aile Hz. Ali'ye ve Onun yorumlarına çok önem veren bir aileydi. Doğan Dede'de büyük ölçüde o yorumları örnek - ölçü alıyordu. Hz. Ali, Mâlik Ejder'e yazdığı mektubunda; halka karşı davranışların açık mesajları vardır. **'Halkın bir kısmı dinen kardeşir sana, diğer kısmı da hilkatem (yaratılmışlıktan, Tanrı'dan dolayı) eştir sana'** diyordu. Yani yönetimin altında ki herkes sana kardeşir diyor. Dili, rengi ne olursa, eşit ve adil davran diyordu. Bu bizim ailede bir düsturdur. Herkese ırkı, dili, dini, mezhebi ne olursa olsun, aynı sevgiyle, aynı sıcaklıkla bakarız. Kur'an'ın emri olarak yorumlarız. Bunu her davranışımızda Kur'an böyle söylüyor diye değil de onun içimizde bir parça olmasından dolayı yaparız. İnsanlar arasında ayırım yapmayız/yapamayız" (K.K. 3).

Hüseyin Doğan Dede'nin inanç ve kimlik ayırımı yapmadan herkesi "Hak'ın yarattığı birer varlık olarak" görmesinin ve bu nazardan onlara kıymet vermesinin en güzel örneklerinden birini de Doğanşehir ilçesinin Polat kasabasından olan işadami Muammer Şahin'in *Babam* adlı eserinden ve Prof. Dr. İzzettin Doğan'la yaptığımız mülakattan aktarmak gerekiyor:

"Malatya'da Aleviler ve Sünniler iç içe, kardeşçe, huzur içerisinde yaşıyor. Merhum Alevi Dedesi Hüseyin Doğan Bey'in, bana vermiş olduğu desteği hiç unutamadım. Hüseyin Dede'nin çocuklarıyla hâlen görüşürüz. Memleketimizde Aleviler ve Sünniler birbirlerine 'emmioğlu' hitabında bulunmaktadır. Babam, Doğanşehir'de 30 yıl boyunca Tekel başbaylığı yaptı. O dönemlerde baylıklar sahiplerine büyük saygınlık sağlıyordu. Bu yüzden babam, herkesin ilgisini çekiyordu. O dönemlerde biz CHP'liydik. Demokrat Parti'nin Doğanşehir ilçe teşkilatı bize baskı yaptı ve baylığımızı iptal etti. Bunun üzerine Demokrat Parti'nin Malatya İl Başkanı olan Hüseyin Doğan Dede'ye babamın selamı ile gittim. Hüseyin Dede, örnek bir davranış sergileyerek, TEKEL müdürlüğünü aradı ve bu uygulamayı derhâl geri aldırdı" (Şahin, 2004: 84).

Prof. Dr. İzzettin Doğan, hâdisenin ayrıntılı bölümünü kendisiyle gerçekleştirdiğimiz mülakat neticesinde şöyle aktarmıştır:

"Babam ayırım yapmadan siyaset yapmayı tercih ederdi, zaten hizmet edebilmek için milletvekilliğini kabul ederdi. Bu ayırım yapmayışının en güzel örneklerinden birisi de sevgili Muammer Şahin'in babası merhum (1909-1974) Vaiz Şahin'le olan hâdisedir. O dönem babam Demokrat Parti Malatya İl Başkanıdır. Şahin Ailesi ise CHP'lilerdir. Dönemin valisi göreve geldiğinde şunu soruyor. 'Halk Partisinden kamu hizmeti yapan var mı ya da devletle iş yapan?' O dönemde içki ve sigaranın baylıklarını TEKEL veriyor. Başbaylıkse Muammer Şahin'lere verilmiş. 'Valiye başbaylığın Halk Partili Şahinler de olduğu' söylenince, Vali Bey de; 'Derhal o ruhsatı iptal edin ve başbaylığı bir Demokrat Partiliye verin' talimatını veriyor. Bunu babam

Doğan Dede bana anlatmıştı. Tabii ruhsat iptal edilince Muammer Şahin Demokrat Parti İl binasına gidiyor. 'Ben Dede'yi göreceğim' diyor. Oradakiler, 'Yönetimin toplantısı var, Dede seni göremez' deselerde Muammer Şahin ısrarcı oluyor ve oradakiler toplantıyı bölüp Dede'ye bilgi veriyorlar. Dede'de Muammer'i içeri çağırıyor ve sorunun ne olduğunu Muammer'den dinliyor. 'Dede, ben Polat'tan Vaiz'in oğluyum. Bizim geçim kaynağımız bu iş ama Halk Partili olduğumuz için baskı gördük ve ruhsatımızı iptal ettiler.' Dede, toplantıyı o günlük iptal eder ve başka gün toplanırız der. Bastonu elinde, Muammer Şahin'i de yanına alarak valiye giderler. Dede, valinin makamına çıkınca, valiye soruyor; 'sen burada devletin valisisin değil mi?' Vali 'evet' der... 'Ben de burada partinin başkanım. Sen vatandaşın ekmeğiyle nasıl oynarsın? Bu vatandaşın ruhsatını sırf Halk Partili diye iptal etmişsin, derhal bu hatayı düzelt!' Vali, Dede'nin bu tepkisi karşısında hatasını düzeltir ve Şahin'lerin ruhsatı geri iade edilir" (K.K. 3).

VII. Sonuç

Tarihsel zamanlar, kimi insanlara toplumsal rollerde model olmayı ve model gösterilmeyi kendi doğal akışı içerisinde pay etmektedir. Toplumsal rol modeli olmuş ve inanç önderi kimliğini yaşatmış bir bireyin hayatı da sadece kendi hayatı, aldığı kararlar da sadece kendi kararları olmaktan çıkmaktadır. O birey (mürşit) toplumla beraber hareket eden ve yaşadığı topluma yeni ufuklar açmayı amaç edinen bir şahsiyet olarak ortaya çıkmaktadır. Hangi etnik yapıdan ya da kültürden olursa olsun; âdem (insan) Hak'ın yeryüzünde ki tecellisidir ve âdemin gönlü de Hak'ın yegâne nazargâhıdır. Bundan dolayıdır ki âdemi (insanı) incitmek ve ona zulmetmek en çok da Hak'ı incitmek anlamını taşır. Mevlevilerin semâ ayinlerinde gösterdikleri 'Hak'dan halka uzanan elleri' işte bu ince çizginin en güzel örneklerindedir. Bu çalışmamızda da hayatını kısaca ifade etmeye çalıştığımız Mürşidi Kâmil Hüseyin Doğan Dede de 'Hak'dan halka uzanan ellerin' en güzel örneklerinden birisini oluşturmaktadır. Özellikle Malatya'da hem Sünniler hem de Aleviler açısından sevilen ve sayılan bir şahsiyet haline gelmektedir. 1950-60'ların Malatya'sında, sıra sıra dizilen çarşı esnafların; **"Doğan Dede gelsin de beraberce Cumaya gidelim, o Ehl-i Beyt İmamlarındandır, bize imamlık (önderlik) etsinde bir Ehl-i Beyt neslinin arkasında saf tutalım"** cümlesini saha araştırmalarımız sırasında en çok ifade edilen konuların başında gelmektedir. Sosyal bütünleşmenin model kişiliği olarak örnek gösterebileceğimiz Doğan Dede'nin sevgi dolu yapısı, toplumsal ayrılık noktalarının aşılmasında birçok kez etkili olmuştur. Hüseyin Doğan Dede'nin taşıdığı vizyon ve sahip olduğu misyon, insanlar arasında ayırım yapmadan toplumu ve fertleri kucaklamayı ön planda tuttuğunu yaptığımız birçok mülakatta tespit ettik. Bölgede hem Aleviler hem de Sünniler tarafından çok sevilen bir inanç ve kanaat önderi olduğunu gözleme imkânı bulabildik. Malatya ve çevresi başta olmak üzere Doğan Dede'nin hala toplum tarafından sevilen ve saygı gösterilen bir şahsiyet olması bütünleştirici vizyonunun devam ettiğini göstermektedir. Mürşid-i Kâmil olan Hüseyin Doğan Dede hayatta iken bizzat kendisi, vefatından sonrada Aile üyelerinden özellikle de Eşref Doğan Dede'nin sadece Alevilerin değil aynı zamanda Sünni ailelerin de sosyal sorunlarını çözümlenmede etkili olduğunu birçok kez gözleme imkânımız oldu. Doğan Dede Ailesinde, kuşaklar arası devam etmekte olan ve gelenekselleşen şu manevi mirası da aslında tüm söylediklerimizi özetler

niteliktedir: “Bizim kapımıza gelen Alevi ya da Sünni olsun asla geri çevrilmez. Hak’ın yarattığı herkese bu eşikte nasip vardır”.

AÇIKLAMALAR

¹ Seyit Mahmut, Ağuichen Baba veya Üryan Hızır Baba olarak da anılır: Ali Yaman (1998). *Alevilikte Dedeler ve Ocaklar*. İstanbul: Uğur Matbaacılık, s. 92.

² “1973’de Malatya’nın Yeşilyurt ilçesine bağlı Kırlangıç, Onatlı (Kilise), Doğangeçit (Mamazar), Işıklı (Budalauşağı), Oluklu (Zeydanlı) Köylerinin Cumhuriyet köyü adı altında bir tek köy halinde birleştirilmesi kararlaştırılır. Kırlangıç köyü de bu köylerdendir. Kırlangıç, Balıyan’ın bir köyüdür. Elâziğ’in Keban Madeni Bölgesinden dört aile göç ederek Kırlangıç köyünün olduğu yöreye yerleşirler. İlk yerleşim yeri bugün ki Kırlangıç’ın 1 km. yukarısında ki (Güneyinde) bulunan Bağçukuru denilen yerdir. Kırlangıç, doğusunda Cafana (Görgü), batısında Onatlı (Kilise) güneyinde Işıklı (Budalauşağı) ile sınırdır. Köy eski yerleşim yeri (Bağçukuru) yerinde iken 1838’de Kırlangıçlılar ‘Mittike Rume’ denilen Veba Hastalığına tutulurlar. Bu hastalıktan 800 kişi yaşamını yitirir. Daha sonra ise nüfus artışıyla geçim koşulları daha da zorlaşır. Bir grup aile Karapınar denilen yere göç eder ve orada bu yerin adını taşıyan Karapınar köyünü kurarlar. Bir bölüm aile, Hilan, Bostanbaşı (Barguzu) gibi yerlere göç eder. Kırlangıç’ta kalanlar ise bir süre sonra, eski yerleşim yerinin 2 km. aşağısında ve Cevizpınar adıyla anılan yere göç ederler. Bugün ki Kırlangıç bu son yerdir” (Şahhüseyinoğlu, 2003: 112-113).

³ Araştırmacı Ayhan Aydın’ın Cem Vakfı Malatya Şubesi Başkanı Eşref Doğan Dede ile yaptığı söyleşi: 30.07.2002, Malatya. Kaynak: <http://www.cemvakfi.org.tr/dedeler-babalar/esref-dogan/> - Erişim Tarihi: 04.05.2014.

⁴ “1915 yılının güzünde 40’ın üzerinde Seyit Ocağının katıldığı bir ‘Dedeler Kurultayı’ Mineyik köyünde toplanarak Birinci Dünya Savaşına katılma kararı almıştır. Sakallı Hüseyin Dede, Hacı Bektaş Veli Postnişini Ahmet Cemalettin Çelebi’den aldığı emir üzerine 1915 yılı güzünde Mineyik köyünde 40’ın üzerinde Seyit Ocağının katıldığı bir ‘Dedeler Kurultayı’ düzenler. Mineyik’te Seyit Ocaklarının toplanmasının iki temel nedeni vardır. Birincisi: 1 Ağustos 1914’te seferberlik ilan edilerek, fiilen Birinci Dünya Savaşına katılma kararı alınır. Bu nedenle Osmanlı Padişahı Sultan Reşat ile İttihat ve Terakki önderleri Talat ve Enver Paşalar, Ahmet Cemalettin Çelebi’ye, Alevi-Bektaşilerden oluşacak gönüllü bir Mücahidin Alayı kurmasını ve başına geçmesini önerirler. Bu öneri Çelebi tarafından kabul görür. Bütün Seyit Ocaklarına, Alevi aşiretlere durum bildirilir. Mineyik Toplantısının birinci sebebi bu olup, Mücahidin Alayına asker ve yardım toplanır. İkinci nedene gelince: 1826 Yeniçeri katliamından sonra Bektaşî Tekkeleri ve Alevi Dergâhları kapatılmış, Dedeler ve Babalar sürülmüş ve yolak zinciri kopmuştur. Mineyik Seyit Ocaklarının toplantısının bir amacı da Dedelik Kurumunun yol zincirinin, Mürşit - Pir - Rehberlerinin yeniden oluşturulmasıdır. Toplantıya davet edilen ve saptayabildiğimiz Seyit Ocakları arasında şunlar temsilcileriyle kurultaya katılmışlardır: Ağuçan, Kureyşan, Şeyh Hasan, Kara Pir Bad, Baba Mansur, Üryan Hızır, Hıdır Abdal, Battal Gazi, Sinemil, Hubyar, Güvenç Abdal,

Piri Baba, Derviş Cemal, Garip Musa, Gözü Kızıl, Hüseyin Abdal, Dede Kargın, Şih Bahşiş, Şeyh Ahmet, Şah İbrahim, Pir Sultan, Şah Şaddı, Hızır Samut, Saru Saltuk, Çoban Abdal, Şeyh Delil Berhican, Haydar Baba, Seyit Sabur, Celal Abbas, Zeynel Abidin, İmam Rıza, Koyun Baba, Şih Çoban, Veli Baba, Koca Leşker, Abdal Musa, Ali Baba, Hüseyin Gazi, Hasan Dede, Koç Baba, Dedemoğlu” (Kaynak: <http://www.arguvankuyudereliler.org.tr/dedeler-kurultay-.html> / Erişim: 24.02.2015).

“Toplantıda Cemalettin Çelebi’yi ve Hacı Bektaş Veli Ocağını temsilen bir Çelebi de bulunur. Bu ikinci oturumda alınan kararlardan birincisi: Hacı Bektaş Veli Ocağının ‘Velâyet Makamı’ olduğu kabul edilerek temsilcisi Ahmet Cemalettin Çelebi tekrardan tanınır ve Mürşid-i Kâmil olarak da **Doğanzâde Seyit Hüseyin (Doğan)** ‘Anadolu’daki tüm seyitlerin başı olarak’ tescil edilir ve Seyitler kurulunca bu karar onaylanır. İkincisi: Seyit Ocaklarının talipleri köy-köy, kasaba-kasaba belirlenir. Üçüncüsü: toplantıya iştirak eden Seyit Ocaklarının ‘Mürşit-Pir-Rehber’ bağlantıları düzenlenir. Dördüncüsü: Ocakzâde Dedelerin öğretim ve eğitimlerinin iyi yapılarak gençleştirilmesi yönünde fedakârlık yapılması kabul edilir. Bu bağlamda Şeyh Hasan ve Ağuçan temsilcilerinin önerisiyle ve Seyitler Kurulunun kararıyla, toplantıda bulunan bütün Seyit Ocaklarının ‘Mürşid-i Kâmil’ olarak küçük yaşta (henüz 13 yaşında) olmasına karşın **Doğanzâde Seyit Hüseyin** benimsenir. Eğitimi için özel öğretmenler tutulması ve gerekli olan tahsilatlarının verilmesi de karara bağlanır” (K.K. 3).

Eşref Doğan Dede; “1915 Mineyik Dedeler Kurultayında” Hüseyin Doğan Dede’nin ortak bir kararla, “Mürşidi Kâmil” olarak, bu manevi göreve devam ettirilmesi sürecini şöyle ifade etmektedir: “Doğan Dede ailesi tarihsel süreçten beri zaten Mürşit Kapısıdır. Dedeler Kurultayında ki tartışmanın özü şudur: ‘Doğanzâde Hüseyin henüz 13 yaşındadır ve Mürşitlik makamının gereklerini yapabilir mi ve acaba bu ağır sorumluluğu taşıyabilir mi?’ O gün, kurultaya katılan tüm Seyit Ocaklarının müşterek kararıyla Doğanzâde Hüseyin’in Mürşid-i Kâmil’lik yapabileceğine dair karar verilir ve Doğan Dede’nin eğitimi için Erzincanlı Kemal (Aydın) Dede görevlendirilir” (K.K. 2).

KAYNAKÇA

ALTINOK, Baki Yaşa (2012). *Alevilik - Hacı Bektaş Veli- Bektaşilik*. Ankara: Ahi Yayıncılık.

BİRDOĞAN, Nejat (1995). *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi*. İstanbul: Mozaik Yayınları.

DEVELİOĞLU, Ferit (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

DÖNMEZ, Mehmet: (2016). *Sosyal Bütünleşme Sürecinde Malatya Aleviliği*. Ankara: Sonçağ Yayıncılık.

ERÖZ, Mehmet (2014). *Türkiye’de Alevilik - Bektaşilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- FIĞLALI, Ethem Ruhi (1990). *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- KORKMAZ, Esat (1994). *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ant Yayınları.
- RENÇBER, Fevzi (2014). “Adıyaman Alevilerinin Coğrafi Dağılımı ve Demografik Yapısı”. Rize: *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*. S. 1, ss. 7-18.
- ŞAHİN, Muammer (2004). *Babam*. İstanbul: Cem Ofseyt.
- ŞAHHÜSEYİNOĞLU, Hasan Nedim (1996). *Anadolu Kültür Mozağından Bir Kesit Balıyan*. Ankara: Ürün Yayınları.
- ŞAHHÜSEYİNOĞLU, Hasan Nedim (2003). *Cumhuriyet Örneği Köyünün Kuruluş Öyküsü*. Ankara: Ürün Yayınları.
- ŞENER, Cemal (1996). *Yaşayan Alevilik*. İstanbul: Ant Yayınları.
- TUĞRUL, Talip (2006). “Tunceli Aleviliğinde İnanç ve İbadet (Sarı Saltık Ocağı Örneği)”. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- ULUÇAY, Ömer (1993). *Toplu İbadet / Cem Erkânı*. Adana: Hakan Ofseyt.
- YAMAN, Ali (1998). *Alevilikte Dedeler-Ocaklar*. İstanbul: Uğur Matbaacılık.
- YAMAN, Ali (2006). *Kızılbaş Alevi Ocakları*. Ankara: Elips Kitap.
- YÖRÜKHAN, Yusuf Ziya (1998). *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*. (Yayına Haz. Turhan Yörükhan). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kaynak Kişiler

- K.K. 1:** İbrahim Özdemir: lise, 84 yaşında, 08.06.2016, Cumhuriyet Örnekköy - Yeşilyurt / Malatya.
- K.K. 2:** Eşref Doğan: üniversite, 73 yaşında, 26.12.2016, Kırlangıç – Yeşilyurt / Malatya.
- K.K. 3:** İzzettin Doğan: üniversite, 78 yaşında, 31.08.2016, Yeniköy-İstanbul.

Ekler:

Fotoğraf 1: Mürşid-i Kâmil Hüseyin Doğan Dede (1902 – 1983)

Fotoğraf 2: Hüseyin Doğan Dede'nin Kırangıç köyünde ki kabrinin iç görünümü

Fotoğraf 3: Hüseyin Doğan Dede'nin Kırlangıç köyündeki kabrinin dış görünümü

Fotoğraf 4: Ağıuçen Ocağının merkezi olarak kabul edilen Tunceli - Hozat / Karabakır (Bargini) köyündeki türbenin içyapısı

Fotoğraf 5: Ağıuçen Ocağının merkezi olarak kabul edilen Tunceli - Hozat / Karabakır (Bargini) köyündeki türbenin dış yapısı